

Олександр Костюк,
кандидат філософських наук, доцент, докторант
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-1907-6307
sasha0079@gmail.com

РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ЯК СУБ'ЄКТ ВПЛИВУ НА ЗОВНІШНІЮ ПОЛІТИКУ СУЧАСНОЇ ПОЛЬЩІ

Досліджується роль і механізми впливу Римо-Католицької Церкви на формування та реалізацію зовнішньої політики Польщі від демократичного переходу 1989 року до сьогодення. У сучасній міжнародній системі зростає значення релігійного фактора, що особливо актуалізує вивчення впливу конфесійних інституцій на державну політику. Польща з її понад 95-відсотковим католицьким населенням становить унікальний випадок для аналізу взаємодії релігійних та політичних структур у зовнішньополітичній сфері.

Матеріалом дослідження є конституційно-правові документи, включаючи Конкордат 1993 року, стратегічні документи зовнішньої політики Польщі, статистичні дані Центру дослідження громадської думки (CBOS), програмні документи політичних партій та заяви церковних ієрархів. Методами дослідження є інституційний аналіз церковно-державних відносин, контент-аналіз зовнішньополітичних стратегій, статистичний аналіз соціологічних даних щодо релігійності населення.

У результаті дослідження встановлено структурну амбівалентність церковного впливу: розгалужена система формальних каналів взаємодії поєднується з периферійністю зовнішньополітичних питань у реальному церковно-державному діалозі. Найефективнішим виявився вплив на аксіологічні засади зовнішньої політики через інкорпорацію християнських цінностей у стратегічні документи. Кейс європейської інтеграції демонструє прагматичну адаптивність церкви під тиском геополітичних реалій. Водночас внутрішні секуляризаційні процеси та феномен «картелізації церкви» обмежують її мобілізаційний потенціал і перетворюють з незалежного актора на інструмент легітимації урядових ініціатив.

Отже, церква залишається важливим, але поступово втрачаючим вплив суб'єктом формування зовнішньої політики сучасної Польщі.

Ключові слова: Римо-Католицька Церква, зовнішня політика, Польща, релігійна дипломатія, церковно-державні відносини, католицизм.

Oleksandr Kostiuk. Kościół rzymskokatolicki jako podmiot wpływu na politykę zagraniczną współczesnej Polski

Badana jest rola i mechanizmy wpływu Kościoła rzymskokatolickiego na kształtowanie i realizację polityki zagranicznej Polski od przejścia demokratycznego 1989 roku do czasów współczesnych. We współczesnym systemie międzynarodowym rośnie znaczenie czynnika religijnego, co szczególnie aktualizuje badanie wpływu instytucji konfesyjnych na politykę państwową. Polska, z ponad 95-procentową populacją katolicką, stanowi wyjątkowy przypadek dla analizy interakcji struktur religijnych i politycznych w sferze polityki zagranicznej. Materiałem badawczym są dokumenty konstytucyjno-prawne, w tym Konkordat z 1993 roku, strategiczne dokumenty polityki zagranicznej Polski, dane statystyczne Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS), dokumenty programowe partii politycznych oraz oświadczenia hierarchów kościelnych. Metodami badawczymi są analiza instytucjonalna stosunków Kościół–państwo, analiza treści strategii polityki zagranicznej, analiza statystyczna danych socjologicznych dotyczących religijności społeczeństwa. W wyniku badań ustalono strukturalną ambiwalencję wpływu kościelnego: rozbudowany system formalnych kanałów

współpracy łączy się z peryferyjnością zagadnień polityki zagranicznej w rzeczywistym dialogu Kościół–państwo. Najskuteczniejszy okazał się wpływ na aksjologiczne podstawy polityki zagranicznej poprzez inkorporację wartości chrześcijańskich do dokumentów strategicznych. Przypadek integracji europejskiej demonstruje pragmatyczną adaptacyjność Kościoła pod presją realiów geopolitycznych. Jednocześnie wewnętrzne procesy sekularyzacyjne i fenomen „kartelizacji Kościoła” ograniczają jego potencjał mobilizacyjny i przekształcają go z niezależnego aktora w instrument legitymizacji inicjatyw rządowych. Kościół pozostaje zatem ważnym, ale stopniowo tracącym wpływ podmiotem kształtowania polityki zagranicznej współczesnej Polski.

Słowa kluczowe: Kościół rzymskokatolicki, polityka zagraniczna, Polska, dyplomacja religijna, stosunki Kościół–państwo, katolicyzm.

Oleksandr Kostiuk. The Roman Catholic Church as a Subject of Influence on the Foreign Policy of Contemporary Poland

This study examines the role and mechanisms of influence of the Roman Catholic Church on the formation and implementation of Poland's foreign policy from the democratic transition of 1989 to the present day. In the contemporary international system, the significance of the religious factor is growing, which particularly actualizes the study of confessional institutions' influence on state policy. Poland, with its over 95% Catholic population, represents a unique case for analyzing the interaction between religious and political structures in the sphere of foreign policy.

The research material includes constitutional and legal documents, including the 1993 Concordat, strategic documents of Poland's foreign policy, statistical data from the Center for Public Opinion Research (CBOS), party programs, and statements by church hierarchs. Research methods include institutional analysis of Church–state relations, content analysis of foreign policy strategies, and statistical analysis of sociological data on population religiosity. The research establishes the structural ambivalence of ecclesiastical influence: an extensive system of formal cooperation channels combines with the peripherality of foreign policy issues in the actual Church–state dialogue. The most effective proved to be the influence on the axiological foundations of foreign policy through the incorporation of Christian values into strategic documents. The case of European integration demonstrates the Church's pragmatic adaptability under geopolitical pressure. Simultaneously, internal secularization processes and the phenomenon of "Church cartelization" limit its mobilization potential and transform it from an independent actor into an instrument for legitimizing governmental initiatives.

The study concludes that the Church remains an important but gradually declining subject in shaping contemporary Poland's foreign policy. The paradox lies in maintaining formal institutional influence capabilities while losing real capacity to mobilize public support for international initiatives.

Key words: Roman Catholic Church, foreign policy, Poland, religious diplomacy, European integration, secularization, Church–state relations, Catholicism.

Постановка проблеми. Крах комуністичної системи у 1989 році докорінно змінив роль релігійних інституцій у польському суспільстві. Римо-Католицька Церква, яка протягом десятиліть була символом опору тоталітарному режиму, опинилася перед необхідністю переосмислення своєї місії в умовах демократичної держави. Особливо гостро це питання постало у сфері зовнішньої політики, де церква отримала нові можливості впливу на міжнародний курс країни.

Актуальність проблеми посилюється зростанням значення релігійного фактора у глобальних відносинах після подій 11 вересня 2001 року. У цьому контексті Польща, з її понад 95-відсотковим католицьким населенням, стає важливим об'єктом дослідження механізмів релігійно-політичної взаємодії на міжнародній арені. Водночас процеси європейської інтеграції та внутрішня секуляризація створюють нові виклики для традиційної ролі церкви у формуванні зовнішньополітичного курсу.

Ступінь наукової розробленості. Дослідження ролі релігії у зовнішній політиці сформувалося як окремий напрям політичної науки завдяки працям американських та європейських вчених. Методологічну основу заклали роботи Томаса Карті, який проаналізував вплив особистих релігійних переконань на зовнішньополітичні рішення президента Дж. Кеннеді [6]. Джеффри Гейнс розробив типологію форм релігійного впливу на міжнародні відносини [15], а Волтер Мід дослідив специфіку американської зовнішньої політики крізь призму протестантської традиції [20].

Комплексну аналітичну схему для вивчення релігійно-політичної взаємодії запропонували Керолін Ворнер та Стівен Волкер. Їхня модель включає шість вимірів аналізу: зовнішню політику як результат, суб'єктів впливу, владні структури, інтереси, інституції та ідейні конструкти [24].

Окремо слід назвати польських дослідників. Аліція Курановіч зосередилася на геополітичних аспектах релігійного чинника у відносинах з Росією [10]. Пйотр Похили проаналізував релігійну символіку у зовнішньополітичних виступах польських лідерів [22]. Ярослав Мацала досліджував присутність релігійних елементів у польських геополітичних кодах періоду 1990-2017 років [19].

Український дослідник М. Паланчак, зазначає, що все ж системного політологічного дослідження впливу РКЦ на зовнішню політику Польщі досі бракує [3, с. 97]. Недостатньо з'ясованими залишаються питання конкретних механізмів церковного впливу, ролі релігійної дипломатії та напруження між католицькими цінностями і вимогами європейської інтеграції.

Невирішені питання, порушені у статті. Аналіз існуючої наукової літератури свідчить про те, що вплив Римо-Католицької Церкви (РКЦ) на зовнішню політику сучасної Польщі залишається недостатньо дослідженим. Більшість наукових розвідок зосереджується на історичному аспекті ролі РКЦ, зокрема на періоді боротьби з комуністичним режимом, коли церква виступала потужним чинником політичних змін. Однак трансформація цієї ролі в умовах демократичної Польщі, особливо після вступу до НАТО (1999) та ЄС (2004), потребує комплексного дослідження.

Недостатньо вивченими залишаються конкретні механізми впливу РКЦ на формування зовнішньополітичних позицій польської держави, роль церкви у процесах релігійної дипломатії, а також суперечності між традиційними католицькими цінностями та викликами європейської інтеграції. Особливої актуальності набуває питання про те, як РКЦ впливає на позицію Польщі щодо таких міжнародних питань, як права релігійних меншин, біженці, відносини з мусульманськими країнами та участь у міжнародних ініціативах з проблем релігійної свободи.

Метою статті є дослідження ролі та механізмів впливу Римо-Католицької Церкви на формування та реалізацію зовнішньої політики Республіки Польща від повалення комуністичної влади до сьогодення.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконати такі **завдання**: 1) проаналізувати сучасну модель церковно-державних відносин у Польщі; 2) дослідити механізми та форми впливу РКЦ на формування зовнішньополітичних позицій польської держави; 3) виявити роль католицизму у конкретних зовнішньополітичних кейсах Польщі (відносини з ЄС, релігійна дипломатія); 4) оцінити ефективність та перспективи впливу РКЦ на зовнішню політику Польщі в контексті сучасних міжнародних викликів.

Дискусія та результати. Демократичний перехід 1989 року зумовив необхідність створення нової системи відносин між світською владою та релігійними організаціями. Конституція Польщі 1997 року закріпила у статті 25 (3) принцип співпраці держави з церквами за умови збереження взаємної автономії [3, с. 97]. Ця норма стала компромісом між світськими та клерикальними силами, створивши правове підґрунтя для інституційної взаємодії без прямого підпорядкування.

Конкордат від 28 липня 1993 року між Польщею та Ватиканом конкретизував форми цієї співпраці [12, с. 60]. Міжнародно-правовий статус угоди надав церкві особливе становище, відмінне від інших релігійних організацій. Документ гарантував свободу віросповідання, визначив правовий статус церковних структур та встановив механізми діалогу з державними органами.

Вплив Римо-Католицької Церкви на зовнішню політику Польщі здійснюється переважно через формування ціннісних основ міжнародної стратегії держави. Релігійні ідеї функціонують як фільтр сприйняття міжнародного середовища, створюючи специфічну оптику для оцінки партнерів та противників.

Стратегія Польщі щодо країн, що розвиваються (2004) експліцитно визначає католицизм як основу для співпраці з державами Латинської Америки [17]. Цивілізаційна та культурна близькість, включаючи релігійну спільність, розглядається як стратегічний актив для розвитку двосторонніх відносин. Такий підхід відображає уявлення про католицькі країни як природних союзників у глобальному масштабі.

Стратегія зовнішньої політики Польщі 2017-2021 років демонструє більш складний підхід до релігійного фактора [21]. Документ виводить основні цінності польської зовнішньої політики – свободу, права людини, гідність особистості – з християнської традиції, але уникає прямих посилань на католицизм. Це свідчить про намагання збалансувати релігійну ідентичність з вимогами секулярного міжнародного дискурсу.

Церква формує специфічну ідентичність польської держави на міжнародній арені через три основні наративи. По-перше, історична місія як борця за свободу проти комуністичного режиму надає моральний авторитет у відносинах з посткомуністичними країнами. По-друге, концепція «поляк-католик» створює уявлення про нерозривний зв'язок національної та релігійної ідентичності [5, с. 242]. По-третє, опозиція «культури смерті» позиціонує Польщу як захисника традиційних цінностей у секуляризованому світі [23].

Еволюція партійних програм відображає динаміку присутності релігійного фактора у зовнішньополітичному мисленні. Програма «Права і справедливості» 2005 року «Католицька Польща в християнській Європі» ставила релігійні цінності у центр міжнародної візії [13, с. 45]. Пізніші документи 2014 та 2019 років демонструють значне зниження релігійної риторики у зовнішньополітичних розділах, що може свідчити про прагматизацію підходів або реакцію на секуляризаційні тенденції.

Взаємодія церкви з електоральними процесами розкриває амбівалентність її політичного впливу. Дослідження засвідчують кореляцію між релігійністю виборців та партійними перевагами. У 2005 році найсильніший зв'язок спостерігався з Лігою польських сімей, що відкрито апелювала до християнських цінностей, дещо слабший – з «Правом і справедливістю» [27, с. 77].

Досвід 1990-х років продемонстрував ризики прямого церковного втручання у політику. Активна агітаційна діяльність духовництва спровокувала зворотну реакцію суспільства: підтримка церкви впала з 83% у березні 1990 року до 58% у 1991 [7]. До лютого 1993 року ситуація критично погіршилася: лише 41% респондентів схвалювали церковну діяльність [8].

Електоральні результати того періоду виявили здатність польського суспільства відокремлювати релігійні переконання від політичних рішень [28, с. 197]. Це змусило церкву переглянути стратегію політичного впливу та відмовитися від прямої агітації на користь більш витончених форм впливу.

Неефективність безпосереднього втручання привела до концептуального переосмислення ролі демократії. Духівництво дійшло висновку, що демократичні процедури не є самоцінними, а «істина» має пріоритет, при цьому визначення істини залишається прерогативою єпископату [28, р. 201.].

Напередодні виборів 2015 року церква застосувала нову тактику, підтримавши «Право і справедливість» без прямої агітації. Єпископат підкреслив колективну відповідальність за політичний вибір: «Хоча вибір стосується совісті кожного, це не може бути лише

індивідуальним рішенням» [28, р. 198.]]. Ця формула дозволила уникнути прямої агітації та зберегла можливості впливу.

Перспектива членства у Європейському Союзі стала найбільшим викликом для польської церкви у зовнішньополітичній сфері. Євроінтеграція поставила фундаментальне питання про сумісність традиційних католицьких цінностей з секуляризованим європейським проєктом.

Початкова реакція духовництва характеризувалася глибоким скептицизмом. Церковних лідерів турбували процеси секуляризації та матеріалізму у Західній Європі [11, с. 107–108]. Центральним питанням стало майбутнє європейської ідентичності: чи збереже об'єднана Європа християнські корені, чи трансформується у простір морального релятивізму.

Особливе занепокоєння викликала загроза культурної гомогенізації, яка могла б знівелювати національно-релігійну специфіку Польщі [11, с. 108]. Висловлювалися побоювання, що західноєвропейська масова культура з притаманним їй моральним релятивізмом стане непереборним викликом для польської католицької традиції.

Переломним моментом стала позиція Івана Павла II, який послідовно підтримував європейську інтеграцію, наголошуючи на її духовних аспектах [11, с. 112]. Папський авторитет виявився вирішальним фактором дисципліни для польського єпископату. Водночас економічні успіхи ЄС у сферах торгівлі, вільного переміщення та підвищення життєвих стандартів посилили привабливість європейського проєкту.

Концепція «нової реєвангелізації Європи» стала церковною відповіддю на виклики секуляризації. Цей проєкт передбачав активну роль церкви у духовному відродженні континенту через діалог з секулярною культурою та відновлення християнських цінностей у публічній сфері. Концепція «нової реєвангелізації Європи» стала церковною відповіддю на виклики секуляризації. Цей проєкт передбачав активну роль церкви у духовному відродженні континенту через діалог з секулярною культурою та відновлення християнських цінностей у публічній сфері. У цьому контексті важливо зазначити, що «європейська ідентичність виявляється у специфічній відповідальності: тільки через співробітництво, згуртованість і єдність може Європа ефективно допомагати вирішувати власні та світові проблеми» [1, с. 75]. Польська церква розглядала себе як носія саме такої об'єднаної місії для європейського континенту.

Еволюція церковної позиції пройшла три етапи: від месіанського бачення Польщі як моделі для Європи через страх перед європейським впливом до прагматичного сприйняття ЄС як джерела можливостей, та ризиків. Візит польського єпископату до Брюсселя у листопаді 1997 року став каталізатором зміни позиції. Безпосереднє знайомство з європейськими інституціями розвіяло багато побоювань і продемонструвало увагу ЄС до етичних питань [11, с. 114]. Офіційна підтримка Євроінтеграції знайшла відображення у спільному зверненні польських та німецьких єпископів від 21 листопада 1995 року. Кардинал Глемп сформулював умовну підтримку: «Ми приєднуємося до Союзу, але Союз повинен визнати нашу специфіку» [11, с. 118.].

Цей кейс демонструє прагматичну гнучкість церкви у зовнішньополітичних питаннях. Початкова опозиція поступилася місцем обумовленим підтримці під впливом папського авторитету, економічних аргументів та практичного досвіду. Це свідчить про здатність церкви адаптуватися до геополітичних реалій, коли доктринальні принципи коригуються прагматичними міркуваннями.

Секуляризаційні процеси в сучасній Польщі створюють фундаментальні виклики для традиційної ролі церкви у формуванні зовнішньої політики. Статистичні дані фіксують стійке зниження релігійної практики: частка регулярних практикуючих скоротилася з 58% у 2005 році до 50% у 2014-му, тоді як непрактикуючих зросла з 9% до 13% [9]. Парадоксальність ситуації полягає у розриві між формальною католицькою ідентифікацією (95–96% населення) та реальною глибиною релігійності. Лише 47–57% поляків керуються церковним вченням, а 10% характеризують свою віру як глибоку [4, с.

240.]. Для більшості громадян релігійні свята трансформувалися з релігійних у сімейно-культурні події.

Експерти пов'язують секуляризацію з згасанням релігійного ентузіазму 1980-х років та впливом західноєвропейської культури після вступу до ЄС [2, С. 203]. Матеріалістично-споживацькі настрої поступово витісняють традиційні релігійні цінності з публічного дискурсу. Польське суспільство демонструє складне ставлення до церковної присутності у публічній сфері. Респонденти підтримують символічну присутність релігії: релігійну освіту в школах (82%), участь священників у державних церемоніях (81%), освячення публічних об'єктів (78%) [14, с. 6]. Водночас вони критично ставляться до церковного впливу на парламентські рішення (55% не схвалюють) та категорично відкидають виборчу агітацію духівництва (84% проти).

Інституційна криза церкви проявляється у різкому падінні священицьких покликань. Між 2005 та 2008 роками кількість семінаристів скоротилася на 39% – з 1145 до 695 осіб [26, с. 118]. Аналогічна тенденція характерна для релігійних орденів та жіночих монастирів, де покликання впали майже наполовину [25].

Дослідники характеризують ці процеси як «картелізацію церкви» – поєднання приватизації релігії з посиленням державного фінансування церковних інституцій [26, с. 129]. Католицький інтелектуал Богуміл Лозінський критикує «надмірну концентрацію на інституційному будівництві, відступ від публічного простору та занадто тісні стосунки з владою» [18, с. 12]. Смерть Івана Павла II оголила глибоку кризу церковного лідерства. Відсутність харизматичних особистостей, здатних адекватно відповісти на виклики сучасності, поєднується з інтелектуальною кризою: священники з широкими поглядами часто залишають служіння [28, с. 206].

В умовах зростаючих викликів церква обирає оборонну стратегію «облогової фортеці», намагаючись захистити позиції через політико-адміністративні методи [28, с. 204]. Відсутність стратегії адаптації до соціокультурних змін призводить до спроб підпорядкування державної політики церковним інтересам.

Причиною кризи є падіння суспільної довіри, пов'язане з активною політичною діяльністю церкви. Громадяни критикують духівництво за змішування непогрішності у релігійних питаннях з претензіями на істину в політичній сфері [2, с. 204]. Як зауважує Марк Юргенсмайер, після досягнення політичних цілей церква стала маргінальною для публічного життя, зіткнувшись з антиклерикалізмом та підозрами у перенесенні лояльності від народу до влади [16, с. 137].

Ці трансформації мають прямі наслідки для зовнішньополітичного впливу церкви. Зниження соціального авторитету та фінансова залежність від держави створюють структурний парадокс: формальні можливості впливу зберігаються, але реальна здатність мобілізувати суспільну підтримку зовнішньополітичних ініціатив знижується. «Картелізація» перетворює церкву з незалежного критика на інструмент легітимації урядової політики, що підриває її моральний авторитет у міжнародних питаннях.

Секуляризація знижує ефективність використання релігійного фактора як інструменту зовнішньої політики. Апеляції до католицьких цінностей втрачають мобілізаційний потенціал в умовах індивідуалізації релігійності. Польські громадяни готові підтримувати символічну присутність релігії, але критично ставляться до церковного втручання у конкретні політичні рішення. Це ускладнює використання релігійного фактора для зміцнення зав'язків з католицькими країнами та просування ініціатив у сфері релігійної свободи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз ролі Римо-Католицької Церкви у формуванні зовнішньої політики сучасної Польщі розкриває складну картину трансформації релігійно-політичних відносин у постсоціалістичному контексті. Церква зуміла зберегти значний вплив на аксіологічні засади міжнародної стратегії держави, але зіткнулася з серйозними обмеженнями у сфері практичної політики.

Структурна амбівалентність характеризує інституційні механізми церковного впливу. Розгалужена система формальних каналів взаємодії співіснує з маргінальністю зовнішньополітичних питань у реальному церковно-державному діалозі. Найефективнішим виявився церковний вплив на ціннісні основи зовнішньої політики. Християнські принципи органічно інтегровані у стратегічні документи та формують сприйняття міжнародного середовища. Концепція католицьких країн як «природних союзників» знайшла практичне втілення у стратегіях щодо Латинської Америки та регіональній політиці у рамках Вишеградської групи.

Кейс європейської інтеграції демонструє прагматичну адаптивність церкви у зовнішньополітичних питаннях. Трансформація позиції від початкового скептицизму до умовної підтримки ЄС відбувалася під впливом папського авторитету, економічних аргументів та практичного досвіду. Це свідчить про здатність церкви коригувати доктринальні принципи прагматичними міркуваннями за умови збереження основних цінностей.

Внутрішні секуляризаційні процеси створюють фундаментальні виклики для церковного впливу на зовнішню політику. Зниження релігійної практики, криза священицьких покликань та зростання суспільної критики політичної активності церкви обмежують її мобілізаційний потенціал. Парадокс полягає у підтримці символічної присутності релігії при критиці її політичного втручання.

«Картелізація церкви» – поєднання приватизації релігії з державним фінансуванням – перетворює її з незалежного морального авторитету на інструмент легітимації урядових ініціатив. Це підриває традиційну роль церкви як критика влади та альтернативного джерела зовнішньополітичних ідей.

Зниження внутрішнього авторитету церкви ускладнює позиціонування Польщі як лідера католицького світу та ефективного учасника релігійної дипломатії. Індивідуалізація релігійності знижує ефективність апеляцій до католицьких цінностей як інструменту зовнішньої політики.

Перспективи подальших досліджень включають аналіз конкретних зовнішньополітичних кейсів, порівняльне вивчення релігійного фактора у країнах регіону, дослідження нових форм релігійної дипломатії в умовах глобалізації. Особливої уваги потребує вивчення регіональних відмінностей у релігійності та їхнього впливу на електоральну географію і зовнішньополітичні преференції.

Римо-Католицька Церква залишається важливим актором формування зовнішньої політики Польщі, але її вплив поступово трансформується від прямого політичного втручання до опосередкованого ціннісного впливу. Це вимагає від політичних еліт та церковного керівництва розробки нових моделей взаємодії, адекватних викликам секуляризації, європейської інтеграції та глобальних змін у сфері релігії та політики.

Список використаних джерел та літератури

1. Козловець М. А. Європейська ідентичність: уніфікація чи «єдність в розмаїтті»? *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 37. С. 72–86.
2. Палінчак М. М. Католицький фундаменталізм в сучасній Польщі: політичний аспект. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 1(17). С. 48-53. DOI: 10.20535/2308-5053.2013.1(17). 33661.
3. Палінчак М. М., Андрійв О. Б. Державно-церковні відносини у Республіці Польща в умовах політичних трансформацій. *Регіональні студії*. 2023. № 34. С. 96-100.
4. Boguszewski R., Bożewicz M. Family, Religion, Home and the Traditional Values of Poles in the Process of Transformation. *Lubuski Yearbook*. 2021. Vol. 46, pt. 2. P. 235–247. DOI: 10.34768/rl.2020.v462.17.
5. Borowik Irena. The Roman Catholic Church in the Process of Democratic Transformation: The Case of Poland. *Social Compass*. 2002. Vol. 49, No. 2. Pp. 239-252 DOI: 10.1177/0037768602049002008.
6. Carty Thomas J. John Kennedy, religion, and foreign policy. *The Review of Faith & International Affairs*. 2011. Vol. 9, No. 4. Pp. 51–59.

7. CBOS. *Ocena działalności instytucji i organizacji życia politycznego*. A Report on the Research Conducted by CBOS, March. Warszawa: CBOS, 1991. Режим доступу: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1991/K_071_91.PDF (дата звернення: 22.04.2025).
8. CBOS. *Spoleczna ocena działalności głównych instytucji i organizacji*. A report on the research conducted by CBOS, February. Warszawa: CBOS, 1993.
9. CBOS. *Zmiany w zakresie podstawowych wskaźników religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II*. A report on the research conducted by CBOS, February. Warszawa: CBOS, 2015. 14 s. Режим доступу: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_026_15.PDF (дата звернення: 22.04.2025).
10. Curanović, Alicja. Geopolityka religii w stosunkach polsko-rosyjskich. Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich / Stanisław Bieleń, Andrzej Skrzypek (ed.). Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, 2012. S. 123–143.
11. Czaja J. Polish Church and European Integration. *Yearbook of Polish European Studies*. 1999. No. 3. P. 107–120.
12. Dudziak J. Konkordat polski z dnia 28 lipca 1993 r. pod ostrzałem zarzutów. *Katolicka nauka społeczna wobec wybranych problemów współczesnego świata* / T. Homa, M. Majczyna, A. Porębski (red.). Kraków: Wydawnictwo WAM, 1995. 120 s.
13. Dylematy europejskie. Polska katolicka w chrześcijańskiej Europie. Warszawa: Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość, 2005. S. 40–45. Режим доступу: https://christianitas.org/site_media/content/broszura_katolicka.pdf (дата звернення: 22.04.2025).
14. Grabowska M. Boskie i cesarskie. O stosunkach między państwem a kościołem (ami). Warszawa: CBOS, 2015. 16 s. (Komunikat z badań; NR 48/2015). Режим доступу: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_048_15.PDF (дата звернення: 22.04.2025).
15. Haynes, Jeffrey. Religion and foreign policy. *From Bush to Biden: The Changing Dynamics of American Foreign Policy*. London: Routledge, 2024. Chapter 23.
16. Juergensmeyer M. The New Cold War?: Religious Nationalism Confronts the Secular State. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1994. 292 p. (Comparative Studies in Religion and Society).
17. Kacperczyk K. Polish Foreign Policy in Light of Strategy towards Non-European Developing Countries. *Yearbook of Polish Foreign Policy*. 2005. P. 188–197.
18. Łoziński B. Kościół katolicki w pułapkach czasu wolności. *Dziennik*. 2008. 7–8 czerwca. S. 12–13.
19. Macała, Jarosław. Religia w polskich kodach geopolitycznych w latach 1990–2017 na przykładzie informacji ministrów spraw zagranicznych o polityce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej. *Przegląd Religioznawczy*. 2017. Vol. 265, No. 3. S. 23–43.
20. Mead, Walter Russell. God's Country? *Foreign Affairs*. 2006. Vol. 85, No. 5. Pp. 24–43.
21. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. Strategia polskiej polityki zagranicznej 2017–2021. Warszawa: MSZ, 2017. 31 s. Режим доступу: <https://www.gov.pl/attachment/8196524f-687b-40e6-aca8-82c53ff8e6db> (дата звернення: 12.04.2025).
22. Pochyły Piotr. Deklaratywne wyrazy religijności III RP w exposé ministrów spraw zagranicznych. *Polityka jako wyraz lub następstwo religijności* / Ryszard Michalak (ed.). Zielona Góra: Wydawnictwo Morpho, 2015. S. 401–410.
23. Skubiś, Ignacy. Kultura życia, kultura śmierci. *Niedziela*. Tygodnik katolicki. 2010. № 48. Режим доступу: <http://niedziela.pl/artikul/93396/nd/Kultura-zycia-kultura-smierci> (дата звернення: 22.04.2025).
24. Warner Carolyn M., Walker Stephen G. Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*. 2011. Vol. 7, No. 1. Pp. 113–135.
25. Wojtas A. Spadek liczby powołań – wyzwaniem duszpasterskim. *Wiadomości KAI*. 2009. 21 lutego.
26. Zuba K. The Political Strategies of the Catholic Church in Poland. *Religion, State & Society*. 2010. Vol. 38, No. 2. P. 109–128. DOI: 10.1080/09637491003726596.
27. Żerkowska-Balas, Marta, Lyubashenko, Igor, Kwiatkowska, Agnieszka. Determinanty preferencji wyborczych: Polska w latach 1997–2015. *Studia Socjologiczne*. 2016. No. 4 (223). S. 69–96. DOI: 10.24425/sts.2016.122336.
28. Żuk Piotr, Żuk Paweł. Dangerous Liaisons between the Catholic Church and State: the religious and political alliance of the nationalist right with the conservative Church in Poland. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*. 2019. Vol. 27, Nos. 2–3. Pp. 191–212. DOI: 10.1080/25739638.2019.1692519.

References (translated & transliterated)

1. Kozlovets, M. A. (2009). Yevropeiska identychnist: unifikatsiia chy «yednist v rozmaitti»? [European identity: unification or «unity in diversity»?]. *Humanitarnyi visnyk ZDIA*. Vyp. 37. S. 72–86. [in Ukrainian].
2. Palinchak, M. M. (2013). Katolytskyi fundamentalizm v suchasni Polshchi: politychnyi aspekt [Catholic fundamentalism in contemporary Poland: political aspect]. *Visnyk natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut»*. Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo, № 1(17), S. 48–53. DOI: 10.20535/2308-5053.2013.1(17).33661. [in Ukrainian].

3. Palinchak, M. M., Andriiv, O. B. (2023). Derzhavno-tserkovni vidnosyny u Respublitsi Polshcha v umovakh politychnykh transformatsii [State–church relations in the Republic of Poland under conditions of political transformations]. *Rehionalni studii*, № 34, S. 96–100. [in Ukrainian]. [Ukraine]
4. Boguszewski, R., Bożewicz, M. (2021). Family, Religion, Homeland – the Traditional Values of Poles in the Process of Transformation. *Lubuski Yearbook*, Vol. 46, pt. 2, P. 235–247. DOI: 10.34768/rl.2020.v462.17. [in English].
5. Borowik, I. (2002). The Roman Catholic Church in the Process of Democratic Transformation: The Case of Poland. *Social Compass*, Vol. 49, No. 2, Pp. 239–252. DOI: 10.1177/0037768602049002008. [in English].
6. Carty, T. J. (2011). John Kennedy, religion, and foreign policy. *The Review of Faith & International Affairs*, Vol. 9, No. 4, Pp. 51–59. [in English].
7. CBOS. (1991). Ocena działalności instytucji i organizacji życia politycznego [Assessment of the activities of institutions and organizations of political life]. A Report on the Research Conducted by CBOS, March. Warszawa: CBOS. Retrieved from: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/1991/K_071_91.PDF. [in Polish].
8. CBOS. (1993). Społeczna ocena działalności głównych instytucji i organizacji [Social assessment of the activities of main institutions and organizations]. A Report on the Research Conducted by CBOS, February. Warszawa: CBOS. [in Polish].
9. CBOS. (2015). Zmiany w zakresie podstawowych wskaźników religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II [Changes in basic indicators of religiosity of Poles after the death of John Paul II]. Warszawa: CBOS. 14 s. Retrieved from: https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_026_15.PDF. [in Polish].
10. Curanović, A. (2012). Geopolityka religii w stosunkach polsko-rosyjskich [Geopolitics of religion in Polish–Russian relations]. In: *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich / Stanisław Bieleń, Andrzej Skrzypek (eds)*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR. S. 123–143. [in Polish].
11. Czaja, J. (1999). Polish Church and European Integration. *Yearbook of Polish European Studies*, No. 3, P. 107–120. [in English].
12. Dudziak, J. (1995). Konkordat polski z dnia 28 lipca 1993 r. pod ostrzałem zarzutów [Polish Concordat of July 28, 1993 under fire of charges]. In: *Katolicka nauka społeczna wobec wybranych problemów współczesnego świata / T. Homa, M. Majczyna, A. Porębski (red.)*. Kraków: Wydawnictwo WAM. 120 s. [in Polish].
13. Dylematy europejskie. (2005). Polska katolicka w chrześcijańskiej Europie [Catholic Poland in Christian Europe]. Warszawa: Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość. S. 40–45. Retrieved from: https://christianitas.org/site_media/content/broszura_katolicka.pdf. [in Polish].
14. Grabowska, M. (2015). Boskie i cesarskie. O stosunkach między państwem a kościołem (ami) [Divine and Caesar's. On relations between the state and church(es)]. Warszawa: CBOS. 16 s. (Komunikat z badań; NR 48/2015). Retrieved from: https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_048_15.PDF. [Poland].
15. Haynes, J. (2024). Religion and Foreign Policy. In: *From Bush to Biden: The Changing Dynamics of American Foreign Policy*. London: Routledge, Chapter 23. [in English].
16. Juergensmeyer, M. (1994). The New Cold War?: Religious Nationalism Confronts the Secular State. Berkeley and Los Angeles: University of California Press. 292 p. (Comparative Studies in Religion and Society). [in English].
17. Kacperczyk, K. (2005). Polish Foreign Policy in Light of Strategy towards Non-European Developing Countries. *Yearbook of Polish Foreign Policy*, P. 188–197. [in English].
18. Łoziński, B. (2008). Kościół katolicki w pułapkach czasu wolności [The Catholic Church in the traps of freedom time]. *Dziennik*. 7–8 czerwca, S. 12–13. [in Polish].
19. Macała, J. (2017). Religia w polskich kodach geopolitycznych w latach 1990–2017 na przykładzie informacji ministrów spraw zagranicznych o polityce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej [Religion in Polish geopolitical codes in 1990–2017 based on information from foreign ministers on Poland's foreign policy]. *Przegląd Religioznawczy*, Vol. 265, No. 3, S. 23–43. [in Polish].
20. Mead, W. R. (2006). God's Country? *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 5, Pp. 24–43. [in English].
21. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. (2017). Strategia polskiej polityki zagranicznej 2017–2021 [Strategy of Polish foreign policy 2017–2021]. Warszawa: MSZ. 31 c. Retrieved from: <https://www.gov.pl/attachment/8196524f-687b-40e6-aca8-82c53ff8e6db>. [Last accessend: 22.04.2025]. [in Polish].
22. Pochyły, P. (2015). Deklaratywne wyrazy religijności III RP w exposé ministrów spraw zagranicznych [Declarative expressions of religiosity of the Third Republic of Poland in foreign ministers' exposés]. In: *Polityka jako wyraz lub następstwo religijności / Ryszard Michalak (ed.)*. Zielona Góra: Wydawnictwo Morpho. S. 401–410. [in Polish].
23. Skubiś, I. (2010). Kultura życia, kultura śmierci [Culture of life, culture of death]. *Niedziela. Tygodnik katolicki*, № 48. Retrieved from: <http://niedziela.pl/artukul/93396/nd/Kultura-zycia-kultura-smierci>. [Last accessend: 22.04.2025]. [in Polish].
24. Warner, C. M., Walker, S. G. (2011). Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis. *Foreign Policy Analysis*, Vol. 7, No. 1, Pp. 113–135. [in English].
25. Wojtas, A. (2009). Spadek liczby powołań – wyzwaniem duszpasterskim [Decline in the number of vocations – a pastoral challenge]. *Wiadomości KAI*, 21 lutego. [in Polish].

26. Zuba, K. (2010). The Political Strategies of the Catholic Church in Poland. *Religion, State & Society*, Vol. 38, No. 2, P. 109–128. DOI: 10.1080/09637491003726596. [in English].
27. Żerkowska-Balas, M., Lyubashenko, I., Kwiatkowska, A. (2016). Determinanty preferencji wyborczych: Polska w latach 1997–2015 [Determinants of electoral preferences: Poland in 1997–2015]. *Studia Socjologiczne*, No. 4 (223), S. 69–96. DOI: 10.24425/sts.2016.122336. [in Polish].
28. Żuk, P., Żuk, P. (2019). Dangerous Liaisons between the Catholic Church and State: the religious and political alliance of the nationalist right with the conservative Church in Poland. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, Vol. 27, Nos. 2–3, Pp. 191–212. DOI: 10.1080/25739638.2019.1692519. [in English].

Статтю отримано 06.05.2025 року.

Прийнято до друку 16.06.2025 року.